

УДК 351.862.6

С. П. Стеценко,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

S. Stetsenko,
Ph.D. in economics, associate professor department, Kyiv National University of Construction and Architecture

ESTIMATION OF REGIONAL ECONOMIC SECURITY

Статтю присвячено розробці класифікаторів загроз економічної безпеки регіону. Розгляду сутності загроз регіональній економічній безпеці. Визначенню найбільш значущих загроз сучасному соціально-економічному балансу регіону.

The article is devoted development of classifiers of threats of economic security of region. To consideration of essence of threats regional economic security. To determination of the most meaningful threats modern socio-economic balance of region.

Ключові слова: загроза, система, деструктивні, економічна безпека, регіон.
Key words: threat, system, destructive, economic safety, region.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Регіональна безпека має чітко виражену специфіку. Це пов'язане із сукупністю різних унікальних умов: географічним розміщенням, кліматом, рівнем забезпеченості природними ресурсами, чисельністю населення, розвиненістю інфраструктури та ін.

Виявлення і нейтралізація загроз і кризових ситуацій на рівні регіону може суттєво знизити рівень ризику виникнення глобальних загроз національній безпеці. Останнім часом на державному і регіональному рівнях прийнято цілу низку нормативно-правових актів з питань безпеки, однак їх реалізація поки не принесла очікуваних результатів. Існуючі стратегії підвищення економічної безпеки регіонів потребують нових методів, механізмів і інструментів адекватних сучасним економічним умовам.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Посилення зацікавленості до економічної безпеки з боку вчених та підприємців, політиків, державних службовців пов'язаний з визнанням тієї пріоритетної ролі, яку відіграє економіка в забезпеченні внутрішньої і зовнішньої безпеки країни та її регіонів, у формуванні ефективної державної стратегії, що стимулює економічне зростання на засадах розвитку підприємництва. Проблемам економічної безпеки присвячені праці таких учених, як: Д. Ковальова, Г. Пастернак-Таранушенка, В. Пономарьова, А. Кирієнка, Н. Послужну, Я. Базилюка, В. Мартинюка. Економісти близького

зарубіжжя А. Абалкін, А. Архіпова, А. Прохоровський, В. Сенчагов, А. Татаркін, А. Одінцов, Є. Олейніков, В. Тамбовцев також досліджували проблематику економічної безпеки. Поряд з тим, недостатньо вивчені підходи до управління економічною безпекою окремих територіальних утворень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основною метою статті є висвітлення основних підходів до оцінки економічної безпеки на регіональному рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі розвитку України ключового значення набувають питання регіональної безпеки, пов'язані з реалізацією ідеї національної єдності, розвитку і удосконалення міжрегіональних відносин. Результати аналізу соціально-економічної ситуації свідчать, що причини багатьох загроз економічної безпеки закладені на регіональному рівні.

Сутність економічної безпеки регіону полягає в можливості і спроможності його економіки поетапно поліпшувати якість життя населення на рівні загальноприйнятих стандартів, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз за оптимального рівня витрат всіх видів ресурсів, забезпечувати соціально-економічну та суспільно-політичну стабільність регіону.

Для визначення рівня регіональної економічної безпеки можуть бути застосовані різні методи. Узагальнено їх можна згрупувати на-

Таблиця 1. Основні показники економічного і соціального розвитку Миколаївської області

Найменування показника	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Валовий регіональний продукт, у % до попереднього року	91,1	102,1	104,5
Індекс промислової продукції, у % до попереднього року	85,5	110,3	105,0
Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, у % до попереднього року	100,2	100,9	114,0
Оборот роздрібною торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб), у % до попереднього року	84,6	105,2	106,0
Темп зростання (зниження) обсягу реалізованих послуг без ПДВ, у % до попереднього року	108,1	97,7	101,7
Середньомісячна заробітна плата штатного працівника, гривень	1806	2122	2446,0
Фонд оплати праці робітників, службовців, працівників сільськогосподарства, малих підприємств (без військово службовців), млн.грн.	6089,2	6910,7	7796
Рівень безробіття (за методологією МОП), у % до економічно-активного населення у віці 15-70 років	9,3	8,4	8,3
Створення робочих місць, тис. осіб	29844	28751	30000
Частка інноваційно-активних підприємств, у % до загальної кількості промислових підприємств регіону	13,3	16,6	17,5
Обсяг інвестицій в основний капітал (за рахунок усіх джерел фінансування), у % до попереднього року	83,6	95,0	101,0
Обсяг прямих іноземних інвестицій, у % до попереднього року	100,5	111,4	76,9
Обсяг експорту у % до попереднього року	93,0	105,6	106,3
Обсяг імпорту у % до попереднього року	85,6	112,2	117,0
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (сальдо), млн.грн.	1014,9	1795,1	2080
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення (з чисельністю більше 10 осіб)	71	58	59
Кількість зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб на 10 тис. осіб наявного населення	730	604	555

ступним чином: 1) визначення та моніторинг основних макроекономічних показників та порівняння їх із граничними значеннями, а також індикативний аналіз;

2) методи експертної оцінки для ранжування територій за рівнем загроз;

3) використання відносних темпових показників за основними макроекономічними показниками і динаміка їх змін;

4) методи математичного апарата, у тому числі багатовимірного статистичного аналізу, теорії ігор;

5) використання економічних інструментів в процесі оцінки наслідків впливу загроз безпеці шляхом кількісного визначення збитку.

Аналіз стану в регіоні має спиратися на набір індикаторів економічної безпеки, який дозволить виявити та оцінити майбутні загрози, а також реалізувати необхідний комплекс програмно-цілевих заходів щодо зниження рівня впливу загроз.

Найважливішими макроекономічними і соціальними індикаторами на рівні регіону є: 1) динаміка ВРП, показники обсягів, темпів і структури промислового виробництва, інвестицій, частки експорту у виробництві; 2) стан природно-ресурсного, виробничого і науково-технічного потенціалу регіону; 3) здатність господарського механізму адаптуватися до зміни внутрішніх і зовнішніх чинників (темпи інфляції, дефіцит бюджету, зовнішньоекономічна кон'юнктура, заборгованість, заощадження насе-

лення); 4) якість життя населення (ВРП на душу населення), рівень безробіття і соціально-демографічна диференціація доходів, середня тривалість життя.

В економічній літературі виділяють певні підходи до визначення загрози економічній безпеці регіону. Найбільш поширеними з них є наступні рис. 1.

Регіональний рівень вирішення проблем передбачає розробку певної регіональної політики щодо забезпечення економічної безпеки, як складової загальної системи економічної політики. За своєю сутністю регіональна політика економічної безпеки є концентрованим виразом соціально-економічних інтересів регіону.

Стратегія економічної безпеки Миколаївського регіону полягає у визначенні характеру зовнішніх і внутрішніх загроз його економічному благополуччю, у формуванні банку даних щодо умов і факторів, що становлять небезпеку для життєво важливих економічних інтересів населення регіону, суб'єктів ринку і створенні діючого механізму реагування органів влади на виявлення загроз економічній безпеці. На сьогодні в регіоні розробляється концепція соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу. На підставі аналізу індикаторів економічної безпеки регіону можна зробити певні висновки, які можуть бути враховані при здійсненні модернізації економіки регіону:

1. В області протягом останніх років відбувається поліпшення факторів соціально-економічного розвитку. Однак, з погляду економічної безпеки, існує велика кількість економічних загроз, динаміка багатьох показників нестійка, більшість кризових параметрів усунуто.

2. Існуюча структура промислового виробництва не забезпечує високих темпів розвитку економіки. Необхідним є прискорений розвиток обробних галузей при збереженні досягнутих темпів у сировинних галузях. Важливо забезпечити оптимальне співвідношення виробництва споживчих товарів і оплати праці.

3. У модернізації економіки інноваційне інвестування вважати за пріоритетний напрямок. Створити правові та економічні умови

Рис. 1. Класифікація загроз регіональній економічній безпеці

інтеграції фінансового і промислового капіталу і на цій основі забезпечити кредитування реального сектора економіки.

4. Збільшити асигнування на підтримку науки, культури, охорони здоров'я з обласного бюджету і на цій основі підвищувати якість життя населення.

5. Законодавчим шляхом підвищувати заробітну плату найманим працівникам, стимулювати споживчий попит, особливо на житло. Активізувати житлове будівництво, формувати необхідний рівень життя населення області.

6. Продовжити моніторинг факторів економічної безпеки соціально- економічного розвитку Миколаївської області, дослідження загроз безпеці регіону і на цій основі здійснювати розробку заходів для підтримки і посилення економічної безпеки, запобігання прояву загроз.

Соціально-економічним інтересам і можливостям економіки регіону відповідає сценарій розвитку, у процесі реалізації якого досягається загальне підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки. Алгоритм цього варіанта сценарію передбачає послідовне вирішення наступних етапних завдань:

— перерозподіл обсягів і каналів фінансування між кризовими і ефективними галузями

(депресивними територіями і тими що розвиваються) області на користь перших;

— концентрація інвестицій у галузях (і районах) підвищеної конкурентоспроможності для ескалації їх ринкової активності з метою припливу фінансових ресурсів для санації кризових галузей і територій;

— виведення кризових галузей і територій зі стану стагнації;

— залучення кризових галузей і депресивних територій до сфери економічної активності галузей і районів, що мають високий потенціал розвитку.

Система пропонованих антикризових заходів, маючи адресність для адміністративних, фінансових органів і служби соціального захисту і підтримки населення, також диференційована за чотирма етапам їх послідовного здійснення. Для прийняття рішень адміністративними органами області передбачаються наступні поетапні заходи:

— ініціювання створення корпоративних структур у галузях, що мають конкурентні переваги на внутрішньому ринку регіону і на міжрегіональних і зовнішніх ринках;

— сприяння розширенню міжрегіонального обміну і зовнішньоекономічної діяльності,

стимулювання експортного постачання продукції, що виробляється у регіоні;

— формування і реалізація регіональних цільових галузевих антикризових програм і проектів територіального розвитку за підтримки з боку держави;

— сприяння реструктуризації товарних ринків на основі угод за підтримки процесу відновлення технічного стану виробництва і здійснення ресурсного і технологічного трансферту.

— у фінансово-бюджетній сфері доцільно поетапно здійснення наступної системи заходів: мінімізація обсягів інвестування кризових галузей при забезпеченні соціально-гарантованого рівня фінансування невиробничої сфери депресивних районів; створення сприятливого інвестиційного клімату; активне стимулювання залучення грошових ресурсів дрібних інвесторів і соціальних фондів (страхових, пенсійних); розвиток системи державних і муніципальних позик.

Особливе значення для системи антикризових заходів повинні мати жорсткі програмні заходи щодо посилення боротьби з корупцією, "тіньовою" економікою, посадовими, податковими і економічними злочинами, консолідація для цих цілей усіх правоохоронних, контрольно-наглядових і фіскальних органів. У сфері підвищення дієвості механізмів соціального захисту працівників і підтримки населення області в цілому рекомендоване здійснення наступних заходів:

— організація професійної перепідготовки і сприяння підвищенню кваліфікації, освоєнню суміжних спеціальностей з метою підвищення соціального ресурсу професійної мобільності, при зміні місця роботи, вторинної зайнятості;

— здійснення комплексу заходів, що сприяють підвищенню міжгалузевої і територіальної мобільності працівників.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що, незважаючи на наявність зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці Миколаївського регіону (зростання зовнішнього боргу; дефіцит валютних коштів; нерациональне використання валютних ресурсів для імпорту; негативні явища і тенденції в процесі поповнення державного бюджету; відсутність єдиної державної регіональної політики; порушення системи фінансового забезпечення регіонів; неефективна реалізація державних і регіональних економічних проектів; деградація природного середовища в національно-державному масштабі; криміналізація економіки; зниження рівня життя населення), відбувається поліпшен-

ня індикаторів соціально-економічного розвитку Миколаївської області.

Разом з тим ведеться робота зі створення концепції економічної безпеки регіону на середньострокову перспективу. У зв'язку із цим стабільність і стійке зростання економіки Миколаївського регіону прямо залежить від поліпшення якості життя населення, збільшення асигнувань на підтримку науки, культури, охорони здоров'я, створення оптимальної інфраструктури промислового потенціалу, підвищення соціальної захищеності окремих категорій громадян, що в остаточному підсумку буде сприяти росту конкурентоспроможності економіки регіону.

Література:

1. Данільян О.Г. Національна безпека України : структура та напрямки реалізації : навч. посібник / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. — Харків: Фоліо, 2002. — 285 с.

2. Закон України "Про основи національної безпеки України": за станом на 19 черв. 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. — Офіц. вид. — К.: № 39 / 2003. — (Нормативні директивні правові документи).

3. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави : теорія, методологія, практика : монографія / Я.А. Жаліло. — К.: Нац. ін-т страт. досліджень, 2003. — 368 с.

4. Мунтіян В.І. Теоретичні засади економічної безпеки, Нац. ін-т укр.-рос. відносин / відп. ред. С.І. Пирожков. — К., 2001. — С. 53—57.

5. Ткаченко В.Г. Проблемы региональной безопасности в условиях постиндустриального периода в Украине / В.Г.Ткаченко // Экономика АПК. — 2008. — № 8. — С. 22—27.

References:

1. Danil'ian, O. H. Dz'oban', O. P. and Panov M. I. (2002), "Natsional'na bezpeka Ukrainy : struktura ta napriamky realizatsii", navch. Posibnyk, pp. 285.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Zakon Ukrainy "Pro osnovy natsional'noi bezpeky Ukrainy", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 29.

3. Zhalilo Ya. A. (2003), "Ekonomichna stratihiia derzhavy : teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia", pp. 368 s.

4. Muntiiian V. I. (2006), "Teoretychni zasady ekonomichnoi bezpeky", Nats. in-t ukr.-ros. Vidnosyn, pp. 53—57.

5. Tkachenko V.H. (2008) "Problemy rehyonal'noj bezopasnosti v uslovyakh postyndustrial'noho peryoda v Ukrainy", Ekonomika APK., vol. 8., pp. 22—27.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2013 р.